

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nro. 26.

**A FELS. R. TSASZARNAK ÉS A. KIRALYNAK
KEGYELMES ENGEDELMEBÖL.**

*Költ Bétsben Pénteken Septembernek 27-ik napján,
1799-ik esztendőben.*

B é t s.

A' belső adásnak, vevésnek és kereskedésnek könnyebbitése 's elő menetelesítése végett tetteztét Ő Császári és Királyi Felsegének, a' múlt Juliusnak 10-ik napján költ, kegyelmes udvari végzése szerént réz garasokat verettetni, 's folyamatba indittatni. Ezeket a' réz garasokat melyeknek formáját az Alsó-Auszriai Fő Kormányfőeknek, ezen folyó hólnapnak 20-ikán ki adott Circuláris levelén láthatni, ezen most nevezett naptól fogva, minden közönséges adásban vevésben, maganos és közönséges adó fizetésekben, Status kasszáiban, meg határozott betsekben,

C c

ugymint 3 krajtzárookban, ő Cs. Kir. Felsege parantsolatja szerént, minden kifogás nélkül mindennek el kell venni.

Egy buzgó Magyar hazafi, a' ki maga nevét közönségessé tenni nem kívánja, azon buzgó hajlandóságából, mellyel Hazája, 's Felsegesen uralkodó Fejedelme eránt viseltetik, egy 2000 forintos obligatiót nyujtott bé ő Cs. K. Felsegének, a' jellevaló költséges háborúnak némünémüképen leendő fel segéllesére. A' minémű kézséggel ő azt mivelte, hasonló kegyelmességgel vette Felseges Urunk ezen ő hazafiúi buzgóságból származott adakozóságát, mellyet Gróf *Saurau* Financialis minifter ő Excellenciajához e' folyó hó napnak 12 ikán küldött kabinetbeli irásában nyilván ki nyilatkoztatni méltóztatott Felseges Urunk.

Hadi Történetek.

Tortóna várának, győzedelmes seregeink által lett el foglaltatásától fogva, a' mellynek megtarthatasában utolsó reménységét helyhezetteva a' az ellenség, semmi mozdulásokat nem mérészlett tenni, és a' mint a' környülállások mutogatják, rövid idő alatt a' Génuai földből is kifog takarodni. Ellenben a' Cs. K. armádia *Alessandria* mellett eddig vólt táborából September 13 ikán *Felicianóba*, onnan mas nap *Ajiba*, harmadik nap pedig *Albába* marfirozott.

Olasz Országának és Helvéczsiának azon részeiben is, a' mellyben *Keim* és Gr. *Haddick* Feldmarfal-Lajtnántok, és *Strauch* 's herczeg *Rohán Victor* Obersterek az alattok lévő tartalék seregekkel vigyáznak, azon időtől fogva semmi nevezetes dolog nem történt. Ellenben *Károly* Kir. fő herczeg azon armadiájával, a' mellyet Helvéczsiából a' Svéviai kerületbe által hozott, na-

ponként mind jobban jobban szorongattya azon Fr. seregeket, a' mellyek *Manheim* mellett a' Rénus vizén által jöven, sok contributiókkal 's requisitiókkal terhelték azon tartományokat, a' mellyekbe imitt amott bé nyomúlhattak. Hogy ez így lett légyen, meg tettik a' közelebb múlt szeptemberben esse ki adatott azon különös és officiális jelentésből, mellyet Ő Kir. Herczogsége egy *Theisz* nevű Obristlajtinánt által küldött a' Cs. K. Felségekhez, és a' Fels. udvari hadi Cancellariához. Ezen jelentés szerént kéntelen vólt a' *Filipsburgi* várat néhány napok alatt ostromlott Francia sereg a' Rénus tulsó partjára magát vissza vonni, azon osztály seregen kívül, a' mellyet *la Roche* Fr. General *Manheimban*, és *Neckerau* faluban commandirozott. Az *elsőbbnek* erősségei koránt sem vóltak úgy le rontatva, a' mint némellyek hirtelték, sőt inkább azok a' bátyák is a' mellyek a' múlt *Februariusban* le rontatódtak, ismét fel építettek, 's olly állapotba vóltak helyheztesztelve, hogy akármelley nagy erő ellen is bátran lehetett vólna védelmezni. — Az utólsóbb, tudni illik *Neckerau* olly hozzá járulhatatlan széles ingoványos tókkal és sánczokkal vagyon környül vétetve, mellybe csak két hidon vagyon a' bejárás, és ezek is sok mély sánczokkal, és le vágott fákkal erősitettek meg.

E' kettőbe, ugy mint *Manheimba* és *Neckerauba* húzta bé magát a' Rénus jobb partyán maradt Fr. osztály sereg, olly feltétel mellett, hogy azokat utólsó tsep véréig fogja védelmezni, a' melly végre meg is tette már a' szükséges rendeléseket. Ezek és más több környülállások is arra határozták meg Ő Kir. Herczogségét, hogy az azoknak még támadtatásokra ki rendelt trüppokat siettséggel oda marsiroztassa, és minekutána azokat 3 colonnéra felosztotta vólna, mellynek jobb részét *B. Kospoth*, bal részét herczeg

Reusz, a' középsőt pedig *Gr. Spork* Generálisok vezették, az egéls commandót *Gr. Sztáray F. M.* Lajtinántra bizta.

Ez a' bátor szivű, és már sok hadi próbákon és veszedelmeken által bújt Magy hēros, e' folyó *Septembernek 18-ikán*, mingyárt viradtakor el kezdette az attakirozást a' jobb colonnéval a' *Heidelbergai* uton, a' középsővel *Svetzingen* felől, a' harmadikkal a' *Rénus* töltéseinek hosszában. Eleinte igen vakmerőképen védelmezte magát az ellenség *Neckerauban*, és úgy látszott, mintha annak meg tartására való nézve, életét, 's mindenét kockára kívánta volna vetni, a' mint-hogy szörnyűképen is tüzelt az ostromló Cs. K. teregekre, mindazonáltal ezekenely mártíryeggyéj tudva lévő, és ezen napon rendkívül forrott vitézségek minden akadályokat felül haladván, a' *Neckeraui* hidakat erőszakoson el foglalták, az a' körül lévő fántzokból, és le vágott rakás fák között az ellenséget ki űzték, és nemcsak magát a' nevezett helységet, hanem azon egéls szegtet is el foglalták, még pedig olly vakmerő bátorsággal, hogy az ellenségnek űzetése közben, a' *Manheim* és *Neckerau* közt *Rénus* vize mellett lévő fa erősséget is, mellyből hasonlóképen apróbb 's nagyobb fegyverrel keményen tüzelt az ellenség, el foglalták, és az abban lévő *Francziákat*, Generálisokkal együtt rész szerént agyon vagdalták, rész szerént fogságra ejtették.

Ezen idő alatt támadták meg a' más két Colonnéink *Mannheim* várássának erős fántzait is, a' melly alkalmatossággal a' *Ferdinánd* fő herczeg alatt lévő ló meg sebesitetett. Mindenütt és mindenünnen, a' hová a' mi vitéz truppjaink bé nyomúltik, ki futván az ellenség a' várasba keresett magának mamedék helyet, de mindenütt nyomokba űzvéen őket a' mí bátor katonáink, a'

hidaknak fel vonásokra sem vólt idejek, és így velek együtt bé rohantak a' mi vitézeink a' varasba, melly miatt nagy félelem és zürzavar támadván köztök, azok, a' kik a' Rénus tulsó partyára által nem futhattak, mindnyájan rabságunkba estek.

Illyen vége lön ezen reánk nézve szerentsés viaskodásnak, mellyben 1000 ember húllott el és esett sebbe, 's 1800-an fogattattak el az ellenség közzül. A' foglagba estek közt 2 brigade Generalis, ugymint *Wandermesen 's Lefole*, és 68 Stabalis és fő tisztek vagynak. E' mellett 1 zászlót, 18 ágyút, 3 haubiczát, 13 munitiós taligát, 7 szekér golyóit, 12 ámbos gránát golyópisokát, és sok mindenféle táborig munitiót, 's egynéhány 100 mázsa puskaport nyertünk el tőlök. — A' Necker folyóvizen volt, 1 ágyúval, és 1 haubiczával meg terhelt falupjok, és a' Réausban vólt 25 hajók is kezünkbe estek.

Részünkről, mintegy 900-ra ment a' meg holtaknak és sebbe esteknek a' száma. Az elsőbkek közzül valók Oberster *Hirschligau* az Olivier Wallis- és Oberster *Sunstenau* a' Slavoniai Broder Regimentből, kiknek halálokat önne magá *Károly* Kir. fő herczeg is nagyon sajnállya. — Nem tudja ő Kir. Herczogsége az ezen ütközetben vólt Cs. K. seregeknek, 's kiváltképen a' *Ferdinand* fő herczeg és maga regimentjeinek, a' Bánatusbeli Német, és Broder regimenteknek, nem különben a' 12 ik dragonyos Regiment egynéhány escadronjainak, és a' Vétsy huszár Regimentje egy escadronnyának rendkívül való vitézségeket elegendőképen dicsírni, a' mellyek szinte ugyan vetelkedtek az ellenség fogyasztásában egymással. Azok közzül a' Cs. Kir. Stabalis és fő tisztek közzül, a' kik ezen ütközetben mások felett magokat meg különböztették, nevenként nevezi ő Kir.

Herczogsége Gr. *Sztáray*, herczeg *Reusz* és *Kos-
poth* F. M. Lajtinántokat; herczeg *Rosenberg*,
Schellenberg, és *Lindenau* General-Majorokat;
Candiani Oberstert a' Ferdinand fő herczegi, és
Rakidievich Oberstert a' Német Banatus regemen-
tekből; Gr. *Magi* Kapitányt a' Vécsei huzároktól,
Szuhay Oberstert az ártillériától, *Pfanzell-
ter* Obristlajtinantot a' Károly fő herczeg rege-
mentjéből, *Leutner* kapitányt a' Broderek sere-
géből, *Mayer* Obristlajtinantot, *Theisz* fő Strá-
zsamestert, és B. *Rothkirch* Kapitányt a' Gene-
ral Quartiermester Stabtól. — A' több érdemes
tisztöket sem fogja ő Kir. Herczogsége, el halgat-
ni mihelyt körülállásosabb tudositást fog az
ezen tsatában commandirozott Generalisektől
venni.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

* * *

Tegnap este egy Kurir érkezett ide, Olasz
Országból, a' ki, a' mint beszélük, azt a' hirt
hozta, hogy *Melas* lovasság Generalissa *Coni* kör-
nyékén erőssen meg verte a' Francziakát.

Batava Respublika.

September 10-ik napjáig, a' Hágai tudositá-
sok szerént semmi nevezetes dolog nem történt
a' Hollandijába ki szállott Anglus, és a' Batavus
hadi seregek közt. Ezen nyugvásnak egyik oka
e lehet, hogy az Anglusoknak batorságokra és
szerentséflébben leendő elő mozdulásokra nézve
szükség volt a' *Helderi* szigethen magokat bé-
santolni, és a' 2-ik expeditiónak oda jutását is
bé várni. Más részről a' Hollandus seregek sem
váltak olly erővel, hogy az ellenséget meg tá-
madhatták volna, hanem nékiek is segítségét
kellert várni. (A' 10-ik Septemberi Amsterdami
levelekből azt olvassuk, hogy oda nem mentse,

Petten környékén, azon napnak reggelén öszve tsapott a' két ellenséges ármádia, hogy egész estig viaskodtak egymással, és hogy az Angliai ármadiának bal szárnya meg verettetvén, visszavonta magát a' *Helderi* szigetbe. — *Brüne Fr. Generalis*, a' ki maga commandirozta ezen tsatában az egyesült Francia és Batavus seregeket, mingyart akkor tudtára adta az Amsterdami municipalitásnak ezen történetet.)

Igen nehezen esett a' Hágai Directoriumnak a' Texeli flottának el vesztését a' törvénytévő Tanácsoknak officialiter tudtokra adni; de mivel kéntelen volt azt mivelni, a' matrozok hűségtelenségének fontos / Central Universitätsbibliothek Wien, ekként biztatta a' N. Képviselőket:

„Noha, *ugymond*, igen keserveffen érezze is ezen nagy tsapást a' hazája mellett buzgólkodó szív, de még sem tsüggeztett minket az el, jól tudjuk mi azon kötelességeinket, a' mellyekkel a' Hazának és a' Nemzetnek tartozunk; szükség nekünk ezeket bé tellyesítenünk, 's előbb egy kö omladvánnyá változzon által a' mi Hazánk, mint sem diadalmat vehessen a' mi álhatatosságunkon az ellenség. Azon Fr. ármádia, a' melly a' mi polgár társainkal magát öszve kaptsolta, és egyenlő erővel 's buzgosággal viaskodik a' mi Hazánk és szabádtságunk meg maradásáért, meg fogja azt mutatni, hogy nemesebb vér foly ereiben. — Erre kell minékünk támaszkodnunk. — Segéljen a' Jó Isten bennünket.“

Nagy Britannia.

A' már régtől fogva *Edinburgban*, most pedig *Londonban* mulató Artéziai Gróf, néhai Izerentsétlen *XVI. Lajos* Királynak ifjabb testvér öttse, továbbá is ott fog maradni, 's ott fogja a' Szövetséges Belgiomi és Francia Respublikák

mostani szövevényes dolgainak végeket el vár-
ni.—

Status Titoknok *Dundas* Úr egy officialis le-
velet vett az első Expeditionnak vezérjétől *Aber-*
crombie General Lajtnántól, a' mellyben azt ír-
ja ez néki *Schager-Brugi* fő hadi szállásáról *Sep-*
tember 4-ik napján, hogy az ő kormanyára bízott
Anglus truppok *Augustus 27-ikétől* fogva 1-ső *Sep-*
temberig a' Hollandiai homokos partokon, a'
mel'yeken tudniillik az egyesült Batavus és Fran-
czia truppokkal hadakoztak, magokat ki pihen-
ték, hanem akkor tovább marfirozván, ármadiá-
joknak jobb szárnya a' Német tenger mellett
Plettenig, bal szárnya annak déli kebele mellett
Oude Baken táján a' tengerparton. — Ugyon-
nan reménylik bellyebb leendő nyomúlhatáso-
kat. — Avval ditseklzik a' fent nevezett Anglus
vezér, hogy valamerre csak fordultak, mindenütt
jó szívvvel fogadták őket a' lakosok, mindenné-
mű eleséget bővséggel találtak, és hogy egész ár-
madiája egéssleges, 's jó fenytékben tartya magát,

Már arról is bizonyos tudositást vett a' Lon-
doni Admiralitas *September 3-ik* napján, hogy
a' második expeditió is szerentséssen ki szállott
Hollandiának Texeli kikötő helyében, 's olly
reménységben vólt, hogy *September 5 ikéig* az
egyesült Orosz - Anglus flotta is ki fog a' száraz-
ra szállani. — Ezen expeditióknak további
gyamolításokra szükséges rendelések tété-
tődtek. Az Angliából Hollandiába küldetett ha-
di seregek 42000 főből állóknak lenni mondat-
nak, ide nem számlálván az egyesült Orosz An-
glus flottán lévő Brittusokat. Ezen expeditióknak
szerentsés eszközöltetését leg inkább *Abercrom-*
bie Generálnak tulajdonittya a' Londoni Publi-
cum, a' ki a' leg nagyobb tűzben is jelenvólt, 's
egyedül maga hátor vitézsége által tette az
Anglus truppokat álhatatosakká.

Londonban az a' kellemetes hir folydogál, hogy az *Anglus expeditionalis* seregek a' *Hollandiai* flottán kivül, 100 gazdag transport hajókat fogtak el a' *Texeli* kikötő helyben.

*September 8-ikán*n, illyetén hirt vitt a' *Fly-mouthi* kikötő helybe bé, egy *Sylphe* nevü 18 ágyús hadakozó laluppe, hogy t. i. azon *Spanyol* linea hajók, a' mellyek ekkorig a' *Roche-forti* Fr. kikötő helyben mulattak, azon 16 izallító hajókkal, a' mellyek a' *Brelli* flotta szamára voltak rendeltetve, és mindeztéle tengeri készületekkel meg rakattatva, onnan ki indultak, a' *Razi* izoros tengeren szerentséssen által mentek, hanem a' *Spanyol* kontraflotta kikötő helyben voltak a' tenger déli oldalán egy kis és izoros tenger bebelbe bé menni. Az *Anglusok* szerentséjére oda érkezvén egy *Keats* nevü hajós kapitány egy 38 ágyús linea hajóval, 's egynehány fregatokkal, az említett izallító hajókat mind öfzve törte, és minekutánna *Lord Bridport* egynehány linea hajókat segítségére küldött volna, úgy körül vette az 5 *Spanyol* hajókat, hogy ezek is kéntelenek leiznek magokat fel adni.

Helvétzia.

A' *Párisi* officialis Tudositások szerént az a' fel tételek vala a' *Francziáknak*, hogy az *Olafz Országai* és *Helvécziái* Cs. K. ármadiáknak egymással való communicatiójokat megakadályoztathassák, 's ez által utat nyithassanak magoknak a' *Majlandi* és *Pedemonti* herczegségekbe való bé nyomulásra. — Ezt a' reájok nézve hasznos fel tételt sokkal könnyebb vólt ki gondolni, mint sem végre hajtani. A' Cs. K. seregeknek *Novi* mellett történt tsatában való győzedelmek, 's *Hocze* és *Jellachich* Generálisoknak *Helvécziában* való magok vitéz vedelmezések hejzába valóvá

tették az ellenségnek szándékát, és most már, a midőn minden jó tanyáikat el hagyni kényszerítették, régi próbált katonáikat a' fok tsatákban el vesztették, a' köz népet magok ellen fel ingerlették, 's minden oldalról szorongattatnak; lehetetlen leszen nékik valamiben boldogúlni.

A' Hélvécziai levelek szerént, ambár erőt nem vehettek is ott a' Francziák, még is mindenütt nagy inség nyomja a' szegény lakosokat. Nevezetessen a' *Schviczi, Glarúsi, Uri, és Untervaldeni* Cantonoknak nyomorúságokat le irni lehetetlen. Midőn a' Francziák a' *Schviczi* Cantonba bé mentek, 's a' szegény lakosok előlök a' hegyek közzé futottak volna, amazok mindent fel prédáltak, öszve tördeltek és rontottak, a' még láthatlan hajlékaiknak sem kegyelmeztek meg. — Más helységek is hasonló szomorú sorsra jutottak, és vagy egészen üressen hagyattak, vagy a' kegyetlen Vulcanus áldozatyaivá lettek.

Ezeknél is nagyobb nyomorúságra jutott a' *Vallésiai* tartomány, a' mellyben olly nagy szükségé vagyón a' kenyérnek, és másféle eleségnek, hogy nemtsak a' szegény lakosok, hanem az ott lévő Francia katonaság is hal a' nagy éhség miatt, és gyakorta se kenyerek, se husok, se ruházatjok, se pénzek nintsen. Ellenben a' Fr. Commissariusok és Lieferansok gyűjtik a' sok pénzt magoknak, és minthogy rossz módon keresik, rossz módon is vesztegetik azt el, mellyek miatt sok panaszoló levelek küldetnek a' Hélvécziai Directoriumhoz. — Illy árron vették meg a' Helvétusok a' Francia szabadságnak és egyenlőségnek árnyékos ditsőffégét!

Hogy nemtsak a' Francia, hanem még a' Hélvécziai katonák is nagy inséget szenvedjenek, ki tettik a' Directoriumnak hozzájok intézett

kirdetmenyéből : „Katonák! régtől fogva nem vették ti a' ti zsoldjaitokat, és csak nem mindenféle eleségre nézve nagy szükséget szenvedtek. De tudjátok meg, hogy a' Hazának jelenvaló nyomoruságos környüállásai közt, a' nemzeti képviselők sem vettek 8 hólnapoktól fogva fizetést. A' kinek a' honnyába való vissza térésre kedve vagyon, mennyen el; de a' ki Hazáját és szabadságát szive szerént szereti, tovább is maradjon meg a' táborban.

Nápoly Ország.

Minekutánna Olasz Országának, csak nem minden Statusai Celőbbi Ulábaikra vissza állították volna, meg szüntek azok a' nevezetek is, a' mellyeket a' Francia revolucionak egy darabig hatalmaskodó phantaziája azoknak adott vala. El múlt a' *Parthenopei, Cisalpinai, és Római* Republikáknak árnyékos boldogsága, 's ma hólnap a' Liguriai is fogja azokat követni, és azon tsendes állapotba fognak vissza helyheztetődni, a' mellyben szerentséssen éltenek a' Francia revolucionak oda lett bé tsúfzása előtt. — A' 20-ik Augusztusi *Nápolyi* tudositásokból olvassuk, hogy azoknak a' különbkülönb rangú személyeknek kemény meg büntetések után, a' kik a' democratica igazgatás formájának erős fundamentomra való állításában leg nagyobb buzgoságot mutattak, lassan lassan meg hidegül a' szabadságnak és az egyenlőségnek szeretete, és azok, a' kik valamelly hajlandósággal viseltettek az eránt, vagy hazájokból ki szoknek, vagy egészlen el titkollyák Jacobinusi indulatjokat.

Meg nem elégedett a' Felséges Király avval, hogy Cardinalis *Ruffot*, maga Országának Generális helytartója vette, hanem azon kívül a' *Sz. Sofia* Apáturságot is, mellynek elztendön.

ként való jövedelme 8 — 9000 tallérra megyen, néki ajándékozta, olly feltétel mellett, hogy az ő halála után is az ő familiája birja azt. Ennekfelette, egy olly nemesi uradalmat adott nékie, melyből 15000 tallér megyen bé esztendőnként, és azt familiája közzül annak testálhattya, a' ki nek akarja. — Egy már annakelőtte nyugodalomra tétetődött Kapitány testvér ötsé, a' ki a' bátya vezériése alatt a' Calábriai rojalisták közt szolgált, 3000 tallér fizetéssel Oberstégre emeltetett. — Hasonló rangal és fizetéssel ajándékozott tott meg *Micheroux* Ritter, azért hogy ő 500 Orosz katonával a' Pugliai tartományt meg hódoltatta, 's abból a' Francziákat ki üzte. — *Cappacio* püspök, a' ki Cardinális *Ruffo* avanthatóját / Nápolyi Egyetem Library Napolyi Cardinális *Zurlo* helyett, a' ki egy klattromba örökös számkivetésbe küldetett, *Nápolyi* Ersekké tétetődött, *Policastro* püspök pedig azért, hogy a' mult Martius hólnapban, 14000 fegyveres embert gyűjött ölsze *Kalabriában*, 's egynéhány versben vissza verte az oda bé nyomólni akart Francziákat, Generalis Vicariusnak neveztetett ki, és most már a' vagyon reá bizattatva, hogy a' *Trani*, *Lacerai*, és *Montefuskói* tartományokban, az előbbeni igazgatás formáját, rendtartásokat, törvényeket, és isteni tífztelet módját újobban fel állítsa.

Turinban, a' még ottan titkon lappangó *Jakobinusok*nak meg zaboláztatásokra, és a' közönséges tsendesség' állandó fundamentomra való tétetése végett, olly parantsolatot adott ki az oda való fő kórmányozó *B. Keim* Cs. K. Generalis, hogy az oda való lakosok, akármelly rangba és karba helyhezettek légyenek ők, mindennémű fegyvereiket adják ki. — Az oda való fő Oskola és Collegiumok, a' Fels. Király világos parantsolatjából *September 7-ikén* mind bé

zárattak; az azután következett napon azok a' papi személyek, a' kik democraticumi principiumaik miatt, az Érseki Seminariumban, darab időtől fogva tartattak, a' Pó vizén hajókra ültetvén, másuva vitettek. — Azon Univerfitásbeli Professorok közt is egynéhány Jacobinulok találtattak. Ezen Kir. Várnak előjárói, két deputatus által egy arany márkolatú kardot küldvén Gr. Suvarow fő vezérnek ajándékba, nagyon meg köszönték, hogy őket a' Frantzia súlyos járom alól fel szabadította. Ajándékjokat 's haladatosságokat nagyon meg köszönte ez az ösz héros, 's gazdagon meg vendéglette küldötjeiket. —

BCU Cluj / Central University Library Cluj

* * *

Sok ritkaságok találatnak olyanak *Bécs* városában, a' mellyek a' tudós és vizsgálódó elméknek figyelmetességét magokra vonnyák, és a' mellyeknek meg szemleléséért sokan nagy utat és költséget tenni is nem sajnállanak. Az itten esztendőnként meg fordulni szokott számos külföldi Tudósok közzül ki egyben, ki másban találván gyönyörüséget, kiki a' maga izéresehez alkalmaztattya curiositását. Némellyek *Bécs* városa kellemetes környékének, mások feleséges épületjeinek, a' Császári rakott könyvtárnak, a' termézetgyűjteményeknek, a' mestersegek Kabinetumjának, a' Cs. fegyveres nagy Tárnak, az anatomica készítményekök szemlelésében, mások a' szép képeknek, múlató helyeknek, jádzó színeknek, asszonyi módíknak 's több eféléknek látásában és visgalásában gyönyörködnek. — Egy szóval, nem egy féle a' guftus, nem egy annak tárgya is, de tsak ugyan minden eleget talál itt olyat, a' mi több napokig, hetekig, sőt hólapokig is foglalatoskodtathattya elméjét.

Egy igen érdemes és tudós hazánkfia, a' ki hozzám intézett, és itt alább közönségesse tétett érdemes levelében, érdemes névét ki nyilatkoztattya, mostani egynéhány napokig tartott itt való mulatasának ideje alatt leg több figyelmeztességét azon igen hasznos Institutumnak szemlélésére függesztette, a' mellyben ditsőfféges emlékezetű II. József Császár és Király idejétől fogva a' siket és egyfzersmind néma, mind két nembeli ifjak neveltetnek, tanittatnak, és hasznos tagjaikká tétetődnek a' Statusnak. Ezen Institutumnak examenjénn a' fent nevezett érdemes hazánkfia gyakorta meg fordúlván, ezen szerentsetlen böldegoknak elő meneteleket bámulással hallotta, szemlélte, és tapasztalta, és azon érzékenységet, aly mellyre az egyetemen a' támadott, következő levelében elegendöképen ki nyilatkoztatta.

Kedves Barátom Uram!

Bécsnek minden ritkaságait semmi vé tette előttem a' *Siket némáknak Oskolája*. Szánakodás, édes meg-illetődés, bámulás, öfzve ütköztek bennem. Láttam, hogy azok, a' kikben ez előtt, az ötödik érzékenységnek fogyatkozásn miatt, a' Fő-Valóságnak képe, az okos lélek, mintegy el temetettve hevert, a' léleknek foghatóságait, szóllás helyett, jelek által ki fejtegethetik, gondolatjaikat másokkal közölhetik, írának, számozának, kártyaznak, egymással, vagy akarkivel mással leveleznek, a' könyvnyomtató művhelyben betüket szedegetnek, nyomtatnak s. a. t. Láttam, hogy ezek a' szerentsetlen böldegok a' Fő Valóságról való képzelődéseiket, mind jelek, mind írás által, másokkal közölhetik, a' mint is, az eleikbe általam is le-irt kérdésekre, írással azonnal meg feleltek; egy másnak a' könyvekből, jelek által diktálgattak; 's a' diktáltattakat le-iro.

gatták. Láttam, Logy a' *Süketek*, nem halván is hallanak; a' *Némák* nem beszélvén, beszélnek. Láttam egy szóval, hogy ők az Isten, ember-társ, és magok iránt való kötelességekre, a' religyióra, a' kézi munkásságra s. a. t. a' szerint meg tanítottak valamint akarki más. Isteni találmány!

A' *Kaldeusok*, a' *Tsillag-nézéft*; a' *Fenitziái Taut*, a' betüket; *Eskuláp*, az Orvos Tudományt; *Montgolfier* a' levegőben való hajókázást fel találták; mások *Telegrafust*, *Hieroglifákat*, mások mást találtak, és tökéletesebbítették; *L'Épé* Francia *Abbás*, az ő tsuda tévő találmányával mind azokat felül haladta; Isteni méltóságával, az embert, emberre; a' polgárt, polgárrá; a' *siketet* hallóvá; a' *Némát* szóflóvá tette.

Éz előtt az ilyen szerentsétlenek mind a' társaságoknak, mind magoknak terhekre vóltak. Ezen találmány által, azokká tétettettek, a' miknek lenniük kell. Aldottak legyenek a' Találónak hamvai! Aldásban emliten neve *U-dik Józsefnek* (ő Felsége állította fel az 1782 esztendőben ezen Oskolát) Aldott légyen az őket ma is gyámolító Felséges Uralkodó!

Ezen Nagy Felségeknek példája, az emberiségnek tekintete, a' Hazámnak szeretete buzdított engemét is arra a' gondoskodásra, miképpen lehetne tudniillik, bóldogtalan Hazámfiait, 's *Leányait*, ezen hasznos találmánynak részeseikké tenni.

A' *Tsetneki Pædagogiumnak* (Gömör Vármegyében) egyik Tanítója, Tiszteletes, 's Tudós *Magda Pál* Ur, nemes érzékenységek által lelkesítve lévén; a' Magyar és Erdély Országai e' féle bóldogtalanoknak oktatását örömmel felvállalta. Én ezen Tanítónak, itt Bétsben léendő taníttatására a' szükséges költséget meg adom, a' *Rosnyai Házamat* (Gömör Vármegyében) az Institutumnak örököslen által adom; sőt a' tanúlék-

nak mind mulatságokra, mind gyakoroltatásokra egy közel lévő kertemet-is hasonló jussal oda engedem; vagy ezek helyet a' már ez előtt, a' Tanulóknak számokra szánt 1000 Rf. (ha más helyen álitatna fel ezen Institutum) ajánlom. De hol a' többi? Tőlem, ezek is nehezen telhetnek ki!

Reménylem: találkoznak a' két Nemes Hazában, a' kik velem egyet éreznek, 's egy lélektől érzékenyítetve lévén, ember társaikban, magokat nézik; 's magokban, másokat. ugymint, azon egy nagy végre alkottatott Teremtvényeket szemlélendők lesznek; következés szerint az e' féle bődögitalanoknak bődögítattásokra velem kezet fognak, és ezen nagy lelkiségeket az Urnak tudtára is adják. Erről tudósítatva lévén, további gondolkodásimat a' Publikummal hővebben közleném, és bölts utasítását alázatoffan ki kérném.

Tégven az Ur, kérem próbát, és hirdesse ki ezen intézetet a' két Hazának. Ha elégséges ajánlások leendőnek: a' Bétsi Institutumnak rendén, azonnal el-kezdődhetik a' munka, azal a' külömbséggel, hogy a' Magyar Institutumban a' Magyar Nyelv, és a' bé-vett Vallások tanittattnának. Végtére

Észre vévén egy 15. elztendő fiaim ezen Tárgy iránt való gondoskodásomat; azokból az 52. forintokból, a' mellyeket egytől mástól kisdéd korában ajándékul nyertt, a' le-irt tzelra ezen nálam lévő pénzéből 20. Gömör Vármegyei Hámosos *Bartó András* Ur pedig 100 forintokat ajánlottak. Bétsben 20. Sept. 1799.

Cskászár András mk.

D. D. S.